

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXV

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицкаји,
др Милка Ивић, др Лили Лашкова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пийер, др Слободан Реметић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сијанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ђујић, др Ејон Фекејје, др Викјор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2009

МАРТА БЈЕЛЕТИЋ
(Београд)

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ ПРИДЕВА ТИПА *БОГОВЕТАН**

У раду се анализирају придеви на *-овейан*: *боіовейан*, *граіовейан*, *дуіовейан*, *исііовейан*, *једновейан*, *самовейан*, *сваковейан* и *циіловейан*, који се обично употребљавају у синтагмама појачајног карактера. Полази се од *боіовейан*, као од модела са којег се суфикс *-овейан* пренео на остале придеве. Предлаже се неколико могућих етимолошких решења овог придева уз покушај дефинисања његове првобитне семантике.

Кључне речи: придев, творба, семантика, етимологија, синхрони ниво, дијахрони ниво.

0. Предмет овог рада су придеви који се, синхроно посматрано, завршавају на *-овейан*, *-овейна*, *-овейно*. У литератури се углавном помињу облици *боіовейан*, *дуіовейан*, *исііовейан* и *циіловейан* (уп. нпр. Даничић 1876: 187; Maretić 1899: 357; Белић 2000: 165; Стевановић 1964: 567–568; Babić 1986: 445; Клајн 2003: 268)¹. Ти придеви се обично употребљавају у придевским синтагмама појачајног карактера типа: *цео боідовейинї дџн*, *дуідовейинї дџн* (уп. Стевановић 1964: 568)², па се сврставају у групу „појачајних“ придева³.

---

* Овај чланак је резултат рада на пројекту 148004 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошкої речника српскої језика*“ који у целини финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

¹ Белић и Стевановић I. сс. не помињу придев *циіловейан*, док Клајн I. с. набројаним облицима додаје и придев *граіовейан*, уз оправдану напомену да „овамо вероватно не спада *разіовейан* (*-вијейан*), у коме је структура потпуно непровидна“.

² „Ове синтагме дају појачавање придевског значења: *дуї дуідовейини*, *сваки боідовейини дџн*, *исіи исиідовейини* и сл.; *їўн иїўнїїи*, *здрџв здрџвїїи* и сл. И само

1. Судећи по броју забележених потврда, придев **боговетан** је најзаступљенији.

1.1. У неодређеном виду уп. *бо̀д̀веш̑ан*, *-и̑на*, *-и̑но* уз речи: *је-дан*, *сав*, *сваки*, *цео*, за појачавање њиховог значења: Целог боговетног дана лупа оно проклето решето и тера плеву Сремац, Није доиста смогао баш ни једне боговетне сузе Ковачић, Свако боговетно јутро, ето га код нас Невесињски, Али ово је трајало само један боговетни тренутак М. Пешић (РСА), *бо̀д̀веш̑ан*, обично иза речи *сваки*, *цио*, *чи̑шав*: Урличу, завијају читаву боговетну ноћ вуци И. Г. Ковачић, Сву ноћ боговетну је кријештала Ј. Торбарина (Вабіс I. с.), *бо̀д̀веш̑ан*, *-и̑на*, *-и̑но* „сав, цео“: Цео боговетни дан седиш Прошћење (Вујичић), *бо̀д̀веш̑ан* „id.“; одужен (о дану)“: Задржасте се цио боговѣтнї дан код Јовановија! Загарач (Ђупићи), *б̀д̀овеш̑ан* „цео“ Доњи Рамићи (Малбаша), *бо̀д̀веш̑ан*, *-и̑на*, *-и̑но* за појачано значење: Рмбáмо цел боговѣтан дáн и на крај ништа не заработимо Црна Трава (грађа ЕРСЈ), кајк. *бо̀д̀веш̑ан* појачава значења именица које означавају јединицу времена „цели, сваки“: Цѣли боговѣтнї дáн лежї Вараждин (Liprjin), *бо̀д̀веш̑ан*, *-и̑на*, *-и̑но* „id.“: И то је сад ишло редом сваког боговѣтног вечера Матавуљ (РСА), *бо̀д̀веш̑ан*: Вáс богòвѣтнї дáн је пáдала кїша Дубровник (Божанић/Тривунац), чак. *бо̀д̀веш̑ан*, *-а*, *-о*: Цїлу боговїтну нòћ он ни фермòл кашјáт Вис (Roki).

1.2. У одређеном виду уп. *бо̀д̀веш̑нї*, *-нá*, *-нò*: сваки боговетни дан (Вук; РЈА), *бо̀д̀веш̑нї* / *бо̀д̀веш̑нї* / *б̀д̀овеш̑нї*, *-á*, *-ò*: Кòсиò е цїò б̀д̀говѣтнї дáн – Рáдиò е цї̀елу богòвѣтнї нòј – Нї̀е пáтисò д̀угї богòвѣтнї дáн Ускоци (Станић), *б̀д̀овеш̑нї* / *бо̀д̀веш̑нї* за појачавање значења у смислу „сав, цео, сваки и сл.“: Кòпáј, б̀длан, по-вазд̀угї б̀д̀говѣтнї дáн ист.-бос. Ере (Реметић), *бо̀д̀веш̑нї* реј. „једини, јединствени (син у мајке)“ Банија и Кордун (Петровић Д.), *бо̀д̀веш̑нї*:

понављање придева дало би појачано значење њихово, а овде се употребљава, поред обичног придева, и други придев који би и сам имао појачано значење. Ови изрази значе потпуност придевске особине: 'у свој дужини', 'без изузетка'; ... 'потпуно исти', 'сасвим пун', 'потпуно здрав' и сл.“ (Белић I. с.).

³ То су придеви којима се означава особина основног придева у појачаној мери. Творе се суфиксалном, префиксалном и сложенем творбом. Придеви творени суфиксима обично долазе одмах иза основног придева, а поред суфикса *-овеш̑ан*, ту су и *-ацки*: *й̑сїи* и *исї̑ацкї̑*; *-цаї̑*: *здрáв* *здрáвцаї̑*, *нòв* *нòвцаї̑*, *ї̀рáв* *ї̀рáвцаї̑*, *ї̀н* *ї̀нцаї̑*, *сáм* *сáмцаї̑*, *сáв* *сáвцаї̑* итд.; *-ци̑*: *здрáв* *здрáвци̑*, *сáма* *сáмци̑* итд. (в. Вабіс 1986: 444–445). Клајн 2003: 313 издваја и суфикс *-ци̑аї̑*: *живици̑аї̑*, *црници̑аї̑*, *новици̑аї̑*, *здравци̑аї̑*.

Цѣв боговѣтнѣ дан нѣси кѣћи Вршац, Сомбор, Јасеново (РСГВ), *боіовейџани*: Работѣмо цѣл боговѣтнѣ дѣн Каменица код Ниша (Јовановић В.), *бѣіовейџнѣ, -а, -б* „који траје врло дуго“: Бѣнцѣ је нѣшто у сну свѣ бѣговѣтнѣ нѣн Поткозарје (Далмација), *боіовейџани* „трајни, читав (о дану)“ Никшић (Ђоковић), *бѣіовейџнѣ* „који траје сав дан, сву недељу итд.“: Вѣс бѣговијетнѣ дѣн смо га чѣкали – Бѣговијетнѣ лѣто не одмѣрѣсмо Загарач (Ђупићи), *боіовейџнѣ, -а, -б* уз речи *вас, сваки, цио* за појачавање значења: Вѣс боговѣјетнѣ дѣн сам преспѣваѣо Васојевићи (Стијовић), чак. *боіовейџани*: Мѣчи се по цѣли боговѣтнѣ дѣн Брусје (ЏДЛ).

1.3. Овамо спадају и облици *боіѣвейџно adv.* „свакодневно; по цео дан; стално“: Боговетно кнезу напомиње | Из далека Милоша хвалећи Јевто Поповић 1829 (РСА) и *боіѣвейџник m.* „раднѣ дан“: Кмет није на миру ни дању ни ноћу, ни боговетником, ни свечаником Комарчић 1889 (РСА)⁴.

1.4. У истом значењу користе се и придеви: *боіѣвѣиѣ, -а, -о* (само одр.) „боговетан“: Тако је у зиме сваки боговѣти дан Варош у Славонији, И сву ми се је боговѣту ноћу превртала Бранково Коло 1901, Цијели је боговѣти данак код мора Јеретов-Каталинић, Не клопоћем ни васцијели боговѣти дан ка клепетало на орању? Пеција (РСА), Сваки боговѣти дан Ријека, Није шала цијели боговѣти дан преврѣати црну земљу Славонија (РЈА); *бѣжѣи, -а, -ѣ* „уз *дан* и *јуѣро*, кад стоји с речју *сваки*, утврђујући да је заиста сваки“: Сваки божји дан М. Павлиновић, Свако божје јутро Љубиша (РЈА), Трчи по васцели божији дан Конст. Ђорђевић (РСА)⁵.

1.5. У РЈА s. v. се, уз упућивање на *боіовѣиѣ*, појашњава да је придев *боіѣвейџнѣ* постао од придева *боіовѣ*⁶. Скок тумачи облик *боіовѣиѣ* као изведеницу на *-овѣиѣ* од *боі* и пореди га са *боіѣвейџани* у изразу *сваки боіовейџани дан*, констатујући при том да је промена *и > е* нејасна (Skok 1: 180 s. v. *bògat*).

⁴ Комарчићев *боіовейџник*, као једина потврда, могао би бити и ауторова креација према иначе добро потврђеном *свѣчанѣк m.* „свечани дан, празник“: Готово сваког свечаника не раде бојећи се, да им не нахуди светац Милићевић (Вук; РЈА).

⁵ У РСА s. v. се придев *бѣж(и)ѣи* описује и као средство за појачавање значења именице, у значењима: „велики, веома велики“: Летос сам, знате, излазио у версију па страота божија Глишић, „прави, правцати“: Зар би ово теле божје икад књигу научило? Матавуљ, „прост, једноставан“: Наш пук узимље за истину и простоту Бога. Одатле се тумачи дубровачка ријеч ... имао је „штап божји“ – бива прости Зоре.

⁶ Придев је још прасловенски, в. ЭССЯ 2: 160 s. v. **bogovъ(jь)*.

2. Придев **драговетан** представља готово потпуну паралелу придеву *боіовейѿан*.

2.1. У RJA s. v. *граіовейѿан* наглашава се да се овај придев „умеће међу ријечи *вас дан* и *сву ноћ* ради веће силе, као што се говори *вас граіи дан* и *сву граіу ноћ*“. Прва потврда придева забележена је у Стулићевом речнику⁷: *граіовейѿан* „*continuus, assiduus, integer*“: *вас граіовейѿни дан* „*tota die*“, *сву граіовейѿну ноћ* „*tota nocte*“ (RJA l. c.).

2.2. У одређеном виду уп. *граідвейѿнї*, *-ā*, *-ō* „целцат, читав (о временским појмовима)“: Гдје су села повиша, ту се по сву драговетну ноћ чује пушка и пјевање Јовићевић, Каже се: божји (сваки боговетни) дан, вас драговетни⁸ дан, дуги дуговетни дан Кушар (РСА), *граіовїјейѿнї*, *-ā*, *-ō* „*id.*“: По цијели драговїјетнї дан не улазе у кћу Васојевићи (СТИЈОВИЋ).

2.3. Као и у случају *боіовейѿан* : *божји*, тако се и овде у истом значењу употребљава основни придев, уп. *граі* (само одр., најчешће као појачање уз *сав* или *цео*) „целцат, читав (о временским појмовима)“: Није трену сву драгу ноћ Милићевић, Све драго лето лила је киша Мита Ракић, А шта си радио цио драги дан? Ђалски, По целу драгу ноћ свирка и песма Сремац, Драги дан сам био с њим ЦГ (РСА), Сву драгу ноћ што су препојали – Драго лето ја сам се мучила окд њега – Драго лето такд седї Косово (Елезовић I), уп. и изразе *вас граіи дан*⁹ Далм. и Херц., *сав граіи дан* (РСА s. v. *gān*¹). У RJA s. v. *граі* даје се слично тумачење: „заједно с *вас* стоји уз имена *дан* и *ноћ* (најчешће адвербијално у асс.) јаче истичући дуљину времена; биће узето значење од пређашњега [„*sarus*“], али иронички, јер се обично о радњи која преко онога времена траје, говори као о чему што је неугодно“.

2.3.1. Ово значење придева *граі* забележено је још у 16. веку: По мору гледаје вас драг дан¹⁰ (SP 4: 120 s. v. *dorgъ). Исти спојеви јављају се и у словеначком: *vso drago noč*, *vsak dragi dan* Pleteršnik (l. c.).

2.4. У RJA l. c. се само констатује да је *граіовейѿан* „начињено од *граі* као што је *боіовейѿни* од *боі*“, док Скок напомиње једино то да на Косову од *граі* постоје придевске изведенице на *-аїї*, *-ациїї*, *-овейѿан*, *-ски*, које све служе за појачање заменице за тоталитет *вас*,

⁷ Занимљиво је да Вук не доноси овај придев.

⁸ Одатле облик *vāzgraіovейѿни* „васцео“ Херц. и Далм. (РСА).

⁹ Одатле облик *vāzgrāїї* „васцео“ Херц. и Далм., *vāzgrāшкї* Косово (РСА).

¹⁰ Пример је из дела Ђора Држића (RJA).

цео: *граіаііи*¹¹, *граіаціиі*¹², *граідвейіан*¹³ (и ту упућује на *боіовейіан*), *грашки*¹⁴, као и да се сам придев *граіи* употребљава у тој функцији (Skok 1: 428 s. v. *drâg*).

3. Придев **дуговетан** делимично се разликује од претходна два тиме што се, осим у синтаagmaма типа *вас, цео (дан)*, користи и за појачавање основног придева *гуі*.

3.1. Он је потврђен само у одређеном виду, уп. *гуідвейіні*, *-ā*, *-ō* уз речи: *гуі*, *сав* и сл. за појачање њиховог значења: Дуги дуговетни дан (Вук; РСА), Каже се: божји (сваки боговетни) дан, вас драговетни дан, дуги дуговетни дан Кушар (РСА), *гуідвейі* / *гуідвейіні* / *гуідвљейі*, *-ā*, *-ō* „врло дуг“: Ваc дуговети дан не одваја се кап од земље – Радио сам дуги дуговетни дан – Косили смо цијело дуговетољето Ускоци (Станић). У RJA s. v. *гуідвейіні* даје се слично тумачење: „додаје се уз *гуіи (дан)* ради веће силе; испореди *боіовейіни*“.¹⁵

3.2. У истом значењу употребљава се и придев *гуідвйиі*, *-ā*, *-ō* „дуговетни“: Морао [је] један цијели дуговити, летњи рамазански дан ударати капом о тле БиХ, Дуговити дан што ће да преспава Косово (Елезовић I; РСА). Скок тумачи облик *гуідвйиі* „који дуго траје“ као придев на *-овиі* од *гуі* (Skok 1: 452 s. v. *düg*¹⁶), напомињући да се у функцији појачавања додаје и суфикс *-аціиі*: *гуіаціиі* (~ и *дан*) Космет¹⁷, уп. *граіаціиі* (в. § 2.4.).

3.3. Иако се придев *гуі* не употребљава самостално као *граі* (в. § 2.3.), он се појављује у сложеници *вззгуіи*, *-ā*, *-ō* (ради појачавања

¹¹ У примеру: Ваздрагати дан није бйјо код куће Косово (Елезовић I). Уп. и потврду из ЦГ *граіаіи*, *-a*, *-o*: Сву драгату ноћ сам сједио (РСА).

¹² У примерима: Цдо дан драгацити што смо преседели – Драгацито лето тај син ништа није рабџао Косово (Елезовић I).

¹³ Код Елезовића нема овог облика, већ он s. v. *грашки* упућује на потврду из RJA.

¹⁴ „Иде уз неке именице као *дан, ноћ, лейо, зима* да појача време и дужину трајања онога што означавају те именице: Свѹ драшку зиму несмо појали – Свѹ драшку ноћ што се није смйрйјо“ Косово (Елезовић I).

¹⁵ Облик *гуідвјейіан, -ііна, -ііно* у значењу „дуговечан“: Све ти твоје дуговјетно било НП (Вук; РСА) вероватно је настао према *гуіовјечан* (тако већ Broz 1891: 126), уп. и *гуідвейіні* у значењу „дуготрајан“: Дуговетна болест извесна је погибель Стерија (РСА).

¹⁶ Придев је још прасловенски, в. SP 3: 263–264 s. v. **dl'govitъ*.

¹⁷ У примеру: Дуги дугацити дан (Елезовић I). Облик *гуіаціиі* помиње се и у SP 3: 257–258 s. v. **dl'gokъ*.

4.4. Занимљиво је да се у РЈА наводи само облик *истї̀довейіан* (не и *истї̀овјейіан*), уз следеће објашњење: „Као да је аугментатив од *истї̀и*; нејасан је наставак *вейі* (могло би се помислити да постаје од *истї̀ов* и да је наставак *ейі*; али испореди *циі̀ловейіан*). – У наше вријеме, а између рјечника у Вукову ... с примјером: Исти истоветни отац ... Њеки су писци схватили да је *e* постало од *ě* по источном говору, те мјесто *e* пишу *je* и *ije* (ваља да према *разї̀овјейіан*).“

4.5. Слично тумачење нуди и Скок: „Према *каков*, *ї̀аков* створен је с помоћу суфикса *-ов* стари придјев *истї̀ов* 'исти, прави, истинит' који се налази у стцслав. и код нас у текстовима писаним црквеним језиком.²⁰ У народном говору и у књижевности ишчезао је,²¹ али је остао у сложеници *истї̀овейі* поред *истї̀ов(ј)ейіан* 'баш исти' са додатком *-вейі-ан* од *разї̀овјейіан*, *циі̀ловейіан*, *боіовейіан*“ (Skok 1: 732–733 s. v. *istī*).

5. Придев **једноветан** употребљава се искључиво самостално и не користи се у функцији појачавања.

5.1. Потврде овог придева доноси само Речник САНУ: *једнòвейіан*, *-ї̀ина*, *-ї̀ино* (ијек. и *једнòвјейіан*) „једноличан, монотон“: Тако га избави досадног му и једноветног брођења превод приповедака за децу Цветковић Косаре, „прост, једноставан“: Вриеди правило, да су у истом царству [биљном и животињском] облици једновјетни дуговјечнији него комплицирани Виенац 1875 (РСА), уп. и *једнòвейі*, *-а*, *-о* (ијек. и *једнòвјейі*) „једноличан, монотон“: Додија ми живот једновет, редован Змај (РСА).

5.2. У значењу „једноличан, монотон“ употребљава се и придев *једнòвї̀ї*, *-а*, *-о*: Његов посјет бивао [је] за њу ... нека промјена у оном једновитом животу Е. Мулабдић 1898 (РСА), али су његова примарна значења: „целовит, јединствен“: Душа [је] наша једновито биће Виенац 1871, „који се састоји из једног дела, елемента и сл., једноставан, прост“: Воду су држали све до конца 18. стољећа за једновито тиело Виенац 1871, „једнострук“: Множни број ... одговара и каже, колико путиј је што узето; средњему сполу броја (на -о) дOMETне се творка вит, струк, губ ... једновит, двовит, тровит Винко Пацел 1865 (РСА). Од њега су изведе-

или врло сличан; сасвим, потпуно исти; подударан, јединствен“ Доситеј, Бузолић (РСА).

²⁰ Уп. ESJS 254 s. v. *istъ*.

²¹ Уп. ипак *ї̀стї̀овї̀*, *-ā*, *-ō* заст. „исти, истоветан“: Што су год од истовога и свакога наума и памети могли, јесу доиста и урадили преко сваке мјере и разлога Сарајлија (РСА).

ни прилог *једновийѿо* „једнолично, монотono“: Пјесма ори, а таламбас поцикује једновито, нехајно – Живјела [је] тако из дана у дан једновито Е. Мулабдић 1898 и именица *једновийѿосѿи -осѿи* f. „јединственост, целовитост“ Виенац 1903, Босанска Вила 1913, Борба 1937, „једноличност, монотонија“ Е. Мулабдић 1898 (РСА). У РЈА се s. vv. *једновийѿи* и *једновийѿосѿи* даје исти коментар: „Начињено у наше вријеме“ (тј. крајем 19. века).

5.3. Придев *једновеѿиан* не помиње се у литератури.

6. Придеви **самоветан** и **сваковетан**, посведочени само у говору Пиве, употребљавају се и самостално, али и у синтагмама појачајног карактера.

6.1. Уп. *са̀мовѿѿиан*, *-ѿина*, *-ѿино* „који је васколик, свеколик“²²: Нећу ти сркнути о те чорбе, то је са̀моветна мас – Није равнице, но све са м са̀моветни крш [овде и даље проред М. Б.] Пива (Гаговић).

6.2. Уп. *сва̀ковѿѿиан*, *-ѿина*, *-ѿино* „који је свакакав, од сваке руке“: На вашир се бијаше скупио сваковетан свијет, то земља не могаше држати, „свакодневни“²³: Изедоше ме сваковетне бригае – Сваки сваковетни дан иде боса за овцама Пива (Гаговић).

6.3. Придеви *са̀мовѿѿиан* и *сва̀ковѿѿиан* не помињу се у литератури.

7. Придев **цигловетан** користи се искључиво у пару са основним придевом, ради појачања његовог значења.

7.1. Једину потврду овог придева, и то у одређеном виду, доноси заправо само Вук, уп. *цѝл̀довѿѿиѿи*, *-на*, *-но* нпр. *цѝли* *цѝловѿѿиѿи* „ниг, nonnisi“: Вукову потврду преузима РЈА s. v., уз објашњење: „што и *цѝли*, само јачега значења, те му се додаје кад се хоће још јаче да каже него што би се њим самијем казало ... испореди *ист̀ловѿѿиѿи*“. Придев *цѝли*, *-ла*, *-ло* „ниг, nonnisi“ (Вук), посведочен је од 16. века, а бележе га још Микаља и Стулић (в. РЈА s. v.)²⁴.

7.2. У истом значењу користи се и придев *цѝл̀довѿѿиѿи*: Не ктјеше да један цигловити за лијек у тизијех странах остане М. Држић (РЈА).

²² Ова дефиниција значења односи се на први пример, док се у другом примеру јавља синтагма појачајног карактера.

²³ Ова дефиниција значења је проблематична. У првом примеру значење је пре „свакакав, свакојак“, док се у другом примеру сасвим сигурно ради о синтагми појачајног карактера.

²⁴ Придев је још прасловенски, уп. ЭССЯ 3: 176 s. v. *ceglъjъ; ESJS 796 s. v. *scęglъ; SP 2: 69 s. v. *ceglъ упућује на *scęglъ.

7.3. Скок тумачи придев *циіловейіни* на следећи начин: „Гледе *-вейіни* упореди: *цио боідовейіни дан*. Тај наставак имамо још и у придјеву *исііовейіни* (в.). Марин Држић употребљава облик са суфиксом *-овийі* (в.): *циіловиийі*, образован према *цјеловийі* (в. *цио*). Према томе може се узети да је *-вейіни* настао из сложеног суфикса *-овийі* + *-ьні* с дисимилацијом *и – и > е – и* (уп. у романским језицима лат. *vīcīnus* > рум. *vesin* итд.)“ (Skok 1: 262 s. v. *cīglī*).

8. Скок овде по први пут покушава да објасни суфикс *-овейіан*,²⁵ али у суштини само понавља и незнатно допуњава тумачење које се још почетком прошлог века појавило на страницама *Насіавноі вјесника*: „Из Акад. Рјечника дознајемо, да има *боі-*, *циіл-*, *дуі-овийі*, – *исііовийі* нема –; значење ових ријечи на *-овийі* једнако је значењу Вукових ријечи на *-овейіан*. Очито је, да се на *-овийі* додало *-ан*: *боі-*, *циіл-*, *дуі-*, *исіі-овийіан*; тако колико год нам је *-овейіан* нејасно и непоуздано, толико нам је *-ов-ийі-ан* разумљиво етимологијски у својим појединим дијелима“ (Dr. M. S. 1909: 37). Аутор заправо сматра да је Вук, као први који је придеве *боіовейіан*, *циіловейіан*, *дуіовейіан* и *исііовейіан* „с онаким дочетком наштампао“, у ствари те придеве „погрешно обрнуо“ на екавски говор. Његово тумачење цитира и Вабіс 1966: 244, док се Клајн не упушта у анализу, констатујући само да је *-овейіан* „суфикс нејасног порекла“ (Клајн 2003: 268).

8.1. Предложено тумачење могло би да стоји када би постојале одговарајуће паралеле. Dr. M. S. 1909: 36, додуше, признаје да у RJA нема ниједног примера поменутих речи на *-овийіан* и стога упућује на придеве *цјеловийіан*, *даровийіан*, *кишовийіан*. Ако је он у праву сматрајући да су примарни облици наших придева били **боіовийіан*, **циіловиийіан*, **дуіовийіан* и **исііовийіан*, те да је касније *и* схваћено као икавски рефлекс *ě*, зашто онда немамо и облике **цјеловейіан*, **даровейіан*, **кишовейіан*?²⁶ Скок пак претпостављену дисимилацију поткрепљује романским паралелама које нису релевантне за наш језик.

8.2. У погледу фонетског лика суфикса такође се практично све до данас понавља становиште изнето у *Виенци* крајем 19. века:

²⁵ Из досадашњег излагања се види да то није учинио поводом претходних придева, а у одредници *-ev/-ov* чак констатује: „Нејасна је композиција *-овейіан* (нема примјера за *-евейіан*)“ (Skok 1: 497).

²⁶ Вишка потврда *боіовийіан* (в. § 1.1.) пре је обрнути пример, у коме се *и* јавља управо зато што су облици на *-ов(ј)ейіан* схваћени као рефлeksi *ě* (в. § 8.2.).

„Што ми обично говоримо *истїовјейни* (па и *боїовјейни*), требало би по Даничићеву тумачењу (Основе, на стр. 187.)²⁷ управо да се говори како је записано у Вукову Рјечнику, т. ј. ’исти *истїдвейни* отац’ (и *истїдвейнїстї*) као и ’сваки *боїовейни* дан’, ’цигли *циїловейни*’, ’дуги *дуїовейни* дан’ ... А *боїовјейан* бит ће начинили наши књижевници према *боїовиї* (које се говори у Славонији и у хрватском Приморју) ... држећи да је *e* у *боїовейни* само по источном говору; тако ће бити постало и *истїовјейни* и *истїовјейностї*“ (Broz 1891: 126). Овоме се приклања и Будмани у RJA (в. § 4.4.)²⁸, а у новије време Бабић (уп. Babić 1966: 224; id. 1986: 445).

8.3. Иако не треба сумњати у језичко осећање Вука и Даничића, обиље ијекавских потврда, а пре свега непрозирност суфикса *-ов(ј)ейан*, проблематизују горњу констатацију²⁹. Ситуацију додатно компликује и чињеница да разматрани придеви представљају врло разнородну групу, будући да су образовани од именица (*боїовейан*), заменица (*истїовейан*, *циїловейан*, *сваковейан*), придева (*драїовейан*, *дуїовейан*, *самовейан*) и бројева (*једновейан*).

9. Управо стога учинило нам се да би ови придеви, које спаја само заједничка функција, могли бити образовани **по моделу**. Пошто је придев *боїовейан* најраспрострањенији, сматрамо да је управо он послужио као модел са којег се суфикс *-овейан* пренео и на остале придеве.

9.1. Придев *боїовейан* је у погледу своје творбене структуре усамљен на словенском терену, али у погледу употребе има потпуну паралелу у слч. дијал. придеву *bohovitý / bohovaty (bohuvatí)* који такође служи за појачавање исказа и јавља се у сличним спојевима типа *celý/každý bohovitý deň/mesiac*: Každí bohovití d’eň l’en to robí – Celí bohovit’í mesec kisel chlípal – Každí bohovit’í d’eň hriéchi dome robí – Celí bohuvatí den zme rostlkalí hruđi, čo tade chodzili z vozi (SSN).³⁰

9.2. Која је етимологија придева *боїовейан*? Постојање синонимних облика *бдїодан*, *-а*, *-о*: Звиждао [је] сав богодани дан Јеретов-

²⁷ „**va** и **ta**, пред којима састављенијем задње самогласно основи до које долази гласи *o*, а од њих првоне самогласно бива *c*: *боїовейни*, *дуїовейни*, *истїовейни* (испор. **истовъ**), *циїловейни*; један од тих адјектива налази се у пјесми и с продуљеним *с* у *ѣ*: *дуїовјейан*“ (Даничић 1876: 187).

²⁸ За старију литературу в. Dr. M. S. 1909: 36.

²⁹ Сличан проблем јавља се и у етимологисању глагола *занов(ц)ейайи*, в. Бјелетић 2009.

³⁰ Семантички овамо не спада укр. *боговитий* „божанствен“ (Желеховский).

Каталинић (РСА) и *боіòрāднї*, *-ā*, *-ō*: Пластила сам цїѡ богòрāднї дāн Ускоци (Станић) дало нам је идеју да и облик *боіовеіѡан* протума-чимо као сложеницу. Указала су се три формално могућа решења.

10. Облик *боіовеіѡан* могао је настати хаплогогичом од непо-тврђеног, али извесног ***bogo-govětънъ* (као *blago-dětънъ*), за први део и значење уп. струс. придев *богоговѡинъ* „богољубив, који ду-боко поштује Бога“ (СДЯ), за други део уп. срп. придев *іòвиѡан*, *-їна*, *-їно* „поводљив, попустљив“³¹ Левач (РЈА; РСА), који Skok 1: 597 изводи од глагола *іòвјеѡи*³².

10.1. Псл. глагол **gověti* у значењу „угађати; трудити се (око не-кога, нечега) с великим поштовањем; годити, пријати“ првобитно је припадао општој лексици, а његов прелазак у религијску термино-логију био је везан за настанак словенске писмености и формира-ње словенских религијских термина (тако Воруџ 2007: 204). Писци првих словенских текстова користили су га у значењу „поштовати Бога, бити богобојажљив, живети богобојажљиво“, али то значење, карактеристично за старословенски и касније његове редакције, ни-је било својствено народном језику, а ако се негде и јавља, као нпр. рус. *благоговѣть* „дубоко поштовати кога“, несумњиво је преузето из црквене лексике (I. с.).

11. Облик *боіовеіѡан* могао би се свести и на сложеницу ***bo-go-větънъ*, чију скоро потпуну континуанту представља хапаксни придев *боіувјеіѡан* „богу намећен“: Најплеменитија је она забава богу-вјетна, у којој се затјечу и уста љуцка и љуцка памет А. Калић, 18. век (РЈА)³³. У РЈА s. v. упућује се на *увјеіѡан* „погодбен, уговорен; са-везан, обвезан; з а в ј е т а н“. Потоње значење, реализовано у приме-ру: Милостиви јесмо увјетни и послушни богу Ћ. Стули (I. с.), могло би се односити на претпостављену сложеницу ***bogo-větънъ*, али уп. и струс. придев *богоговѡиини* „orator divinus“ (Срезневский). Потпуно исти формални лик имају и облици стсрп. *bogosъvětънъ* „који је по Божјем савету“ (Zett 1970: 163), цсл. хрватске редакције *БОГООВѢТЪНЪ* „побожан“: *im že i mi vskr'som' bogoobêtnom' [i] misliju vêruemo* (РСЈНД),

³¹ За значење уп. стсл. *БЛАГООВѢТЪНЪ* „placabilis, помирљив“ (Miklosich).

³² О псл. глаголу **gověti* в. ЭССЯ 7: 72–73; SP 8: 154–155, уп. и id. 154 s. v. **govějънъ*.

³³ За паралелизам елемената *bogo-* и *bogu-* уп. стсрп. *bogoljubivъ* : *boguljubivъ*, *bogoljubъznъ* : *boguljubъznъ* (Zett 1970: 157, 164).

само што су код њих употребљени префигирани облици глагола **vě-titi*³⁴.

12. Коначно, ако пођемо од општеприхваћеног става да је примарни лик суфикса био *-овеѡан*, тј. да у њему није било јата, онда би се облик *боѡовеѡан* могао свести на сложеницу ***bogo-(j)ętьnъ*, за значење и творбу уп. придеве стрп. *bogoprijetьnъ* „који је примио Бога“ (Zett 1970: 161), стл. **БОГОПРИЈАТЪНЪ** „*deo placens; deum exsциpiens*“ (Miklosich), код којих је употребљен префигирани облик глагола **јęти*³⁵.

12.1. Глагол *јęти улази у састав сложеница углавном у свом префигираном облику *prijęти, што је свакако у вези са називом св. Симеона **БОГОПРИЈЕМЪЦЪ**, **БОГОПРИЈИМЪЦЪ** (Miklosich)³⁶, уп. и стрп. придев *bogoprijetьnъ* „који се удостојио да прими Бога“ (Zett 1970: 160), али и стблр. *богообнятѡѡ* „који припада богу“ (ГСБМ), образован помоћу глагола *јęти* са другим префиксом. У народном језику устаљена је синтагма *јримѡѡи за боѡа* „кад тко учини што за што га тко у невољи замоли назвавши га по богу братом или женско сестром, а прима се за бога да се учини“: Она брати младе носиоце: богом браћо, млади носиоци, спустите га на земљицу чарну да га јадна ја мртва целивам ... То су они за бога примили НП Вук (RJA s. v. *bog*).³⁷

12.2. Глагол *јęти присутан је у устаљеним изразима типа *rokoјęти и *vęroјęти (в. SP 6: 99), чије нам изведенице у великој мери објашњавају фонетски развој придева *боѡовеѡан*.

12.3. Тако, нпр., Вајан сматра да је стл. *rokoјęть поред *rokovęть, с.-х. *рѡковѡѡ*, слн. *rokovęt* итд. настало губљењем интервокалског *j*, и да се, вероватно, *v* појавило на месту хијата (Vaillant IV 689)³⁸. Махек изводи чеш. *rukovęť* и *rukoјęť* од *roko-ęть < *j-ęти*,

³⁴ У московском прасловенском речнику до сада су реконструисане следеће изведенице овог глагола: *jъzvętiti, *jъzvęть (ЭССЯ 9: 94), *navętiti, *navęть I, *navęтьje, *navęтьникъ, **navęтьnъ(jъ)* (id. 23: 229–231), **obvętiti (se)*, **obvęt(j)anъje*, **obvęt(j)ati (se)* (id. 31: 30–33), **obvęть/*obvęть/*obvęta*, **obvęтьnica/*obvęтьникъ* (34–37) итд.

³⁵ Уп. ESJS 291–292; ЭССЯ 6: 71 s. v. *ęти, *јѡтѡ; SP 6: 99–102 s. v. *ęти (*јęти).

³⁶ Калк према гр. θεοδѡχος (ESJS 291–292 s. v. *јęти).

³⁷ Уп. и рус. дијал. синтагму у којој се јавља исти глагол: *бога иметъ* „бити честит, поштен“: Не имеешь ты бога – Поимел бы ты бога (ЯОС s. v. *бог*).

³⁸ У интервокалском положају *j* је слабо и подложно губљењу које води даљим контракцијама. Та чињеница се запажа већ у старословенском у „тешким“ наставцима имперфекта и промени одређеног придевског вида, где *-ајахъ* обично прелази у *-аахъ*, одатле *-ахъ*, генитив *-ајего* у *-ааго*, одатле *-аго* и др. (в. Vaillant I 44).

сматрајући да се хијат попуњава са *v* или *j* у зависности од вокала који следи односно претходи (Machek 523 s. v. *ruka*). За остала тумачења в. ESJS 781 s. v. **rǫkovęть*; уп. и Skok 1: 779 s. v. *jėti*.

12.4. Од стсл. израза **вѣрж љти** „примити веру“ образован је рус. придев *вероятный*, по моделу сложеница са *-o-* (тако Фасмер 1: 299). Скок на исти начин тумачи с.-х. придев *вјѣројаѡиан* = *вјеровѡиан*, сматрајући да је потоњи облик настао према глаголу *вјеровѡи* (Skok 1. с.). Скок је свакако у праву, али можда бисмо могли претпоставити прелазни облик **веровейіан* (као *боіовейіан*), чије је друго *e*, под утицајем глагола, прешло у *a*. Синтагма **vęřǫ jęti* спада у сферу религијске лексике, у којој бисмо, с обзиром на горенаведене облике (в. § 12. и 12.1.), могли очекивати и спој ***boga jęti*, који је могао дати супонирани придев ***bogo-(j)ęтьнъ* > ***bogo-ęтьнъ* > ***bogo-v-ęтьнъ* > *боіовейіан*.

12.5. Када је о творби реч, треба напоменути да се један део придева на *-тънъ* анализира као **-тъ-нъ*, тј. изводе се од глаголске именице на *-ti-* > *-тъ* (*блаіодејіан* од **bolgo-dę-tъ* „чињење добра“), а други део као *-тънъ*, тј. изводе се од пасивног партиципа на *-to-* > *-тъ*. Тако за *blagoprijęтьнъ* εὐάρεστος Brodowska-Honowska 1960: 111 полази од прилога *blago* и партиципа *prijęть*, док Vaillant IV 453–454 за стсл. *prijęтьнъ* „прихватљив“, *obъjęтьнъ* „који обухвата“, *vęřǫjęтьнъ*, цсл. *rojęтьнъ* „схватљив“ истиче да се ту не ради о „партиципима нужности“ који би одговарали литавским на *-tinas*, него о изведеницама у вези са глаголским именицама (у овом случају *-jętiję*). Дакле, у разматраном случају могло би се поћи или од **bogo-jęть*, или од **bogo-jęть* односно **bogo-jęтьję*.

12.6. У прилог овом тумачењу могли би говорити и горепоменути слч. придеви (в. § 9.1.). У картотеци SSN-а постоји дванаест потврда облика *bohovitý* и само две потврде облика *bohovatý* (поред примера наведеног у речнику, у картотеци постоји само још једна потврда, такође из околине Трнавe). Из те перспективе чини се да је облик *bohovatý* секундаран, настао као резултат контаминације *bohovitý* и облика са суфиксом *-atý* (уп. варијанте типа *zrnitý* : *zrnatý*, *vrchovitý* : *vrchovatý* и др.). Међутим, не може се искључити ни могућност да је вокал *a* у *bohovatý* рефлекс назала **ę*, будући да дијалекти у околини Трнавe имају **ę* > *a* (*maso*, *devat* и др.). У том светлу занимљив је и облик *bohuvatí* (SSN 1. с., без стандардизације), који би се могао свести на **bogu-ęть(jъ)* „узет од Бога“. Ипак,

иницијално *bohu-* је могло настати и под утицајем дијал. глагола *bohuvat, bohujem* (у књижевном језику *bohovat', bohujem* „псовати: „*boha!*“ – тако и у SSN 1: 139).³⁹

13. Овде се нужно поставља и питање семантике, јер данас реч *боіовейіан* заправо и нема одређено значење. Неки га, додуше, дефинишу као „сав, сваки, цео“, но *боіовейіан* у ствари само појачава значења тих речи (в. § 1.1. и 1.2.). Првобитно значење вероватно се затрло због непрозирне структуре придева, али на основу предложених тумачења могли бисмо га реконструисати као: *„богоугодан“ или *„Богу намењен“ или *„од Бога узет“. Зашто се онда реч са таквом семантиком нашла у синтаagmaма *сваки боіовейіни дан, целу боіовейіну ноћ* и сл.?

13.1. Већ смо поменули да се у истој функцији употребљава и придев *божји*: *сваки божји дан, свако божје јуіиро* (в. § 1.4.), уп. и изразе (*іо*) *васцели божји дан, (іо) цели (цео), чииав божји дан* „од јутра до мрака, преко целог дана“ (РСА s. v. *gān'*). Иста је ситуација и у осталим словенским језицима, која показује да појачавајуће синтагме са придевом *божји* представљају општесловенску појаву, уп. мак. *цел божји ден* (PMJ s. v. *цел*), слн. *ves božji dan, vso božjo noč*, на vsem božjem svetu nimam nikogar, da bi mi pomagal (Pleteršnik s. v. *bóžji*), стчеш. *Celý božj den se wādil – Každau božj noc pláče – Celý božj rok – Pod šjrym božjm nebem* (Jungmann s. v. *božj*), чеш. нар. *boží* са појачавајућим значењем: *Ne přelozil od božího rana do božího večera ani křížem stěblo – Jedli, pili a tancovali celý boží den – No řek' to – boží pravda, mé ženě do oči* (PSJČ), слч. дијал. *celý/každý boží deň* (SSN s. v. *bohovitý*), луж. *kóždy zbóžny dzeńk, cyły zbóžny dzeń* (Pfuhl s. v. *dzeń*), пољ. *cały boży rok, cała boża noc* (SJP s. v. *boży*), пољ. *co boży dzień* „свакодневно“ (SJP s. v. *dzień*), каш. *Całi Boží zéń on přelátat* (Sychta s. v. *zéń*), рус. разг. заст. *каждый божий день* „свакодневно“ (ТСРЯ s. v. *божий*), блр. *кожны божы дзень* „id.“ (ТСБМ s. v. *дзень*).

13.2. Наведени словенски материјал даје основу за реконструкцију псл. споја *božьь dьнь, у чијој би основи била представа да дани припадају богу, да долазе од бога. Та представа изражена је у разним словенским изразима и изрекама, уп. нпр. с.-х. *сваки у боіа дан*: Сваки у Бога дан ова старица шћаше полако доћи ... код Срдића (РСА s. v. *bōī*), рус. *что у Бога дня (гней)* „свакодневно“; *у Бога гней мно-*

³⁹ Податке из картотеке SSN-а добили смо љубазношћу др Лубора Кралика, сарадника Института за лингвистику „Људовит Штур“ Словачке академије наука, коме се овом приликом захваљујемо и на коментарисању словачких облика.

го; *даст Бог день, даст Бог и пицу* (Даль s. v. *день*), слч. дијал. *џио Виоһ дња да* „сваки дан“ (SSN s. v. *deñ*).

13.3. Израз **božьjь dьнь* не може се посматрати изоловано од друге две – у литератури већ реконструисане – псл. синтагме: **bělьjь dьнь* и **bělьjь bogь* (уп. SP 1: 238–239 s. vv. **bělь* и **bělь bogь*; id. 5: 221–224 s. v. **dьнь*). Њихову паралелну употребу у истим обртима типа *не видейіи белоіа дана = не видейіи белоіа боіа*⁴⁰ Лома објашњава тиме што је иранизам **bogь* „deus“ заменио реч **dьнь* у њеном некадашњем теонимском значењу (Loma 1993: 202). Псл. **dьнь* је, наиме, изведено од пие. корена **dei-*, **di-*, исто као и пие. назив за обоготворено светло, дневно небо, одражен у стинд. *Dyaus*, гр. *Ζεύς*, лат. *Jupiter, Jovis* итд. (ор. cit; в. и SP 5: 224 s. v. **dьнь*; ЭССЯ 5: 213–214 s. v. **dьнь*), што значи да је у праиндоевропском иста реч могла значити и „обоготворено Небо, бог неба“ и „дан“. У прасловенском је, очито под иранским утицајем, дошло до замене пие. **deiyos* „бог“ са **bhaghos* „давалац“ (уп. SP 1: 296 s. v. **bogь* 1; ЭССЯ 2: 161–163 s. v. **bogь*; ESJS 70–71 s. v. *bogь*). Ако је Лома у праву, онда се псл. спој **božьjь dьнь* показује као етимолошки плеоназам, настао након замене старе индоевропске речи за небеског бога, на основу чега би се могло претпоставити да је у најранијој словенској религији, као праиндоевропско наслеђе, такође постојала еквиваленција „(врховни, небески) бог“ = „дан“, која је нашла свој посредан одраз управо у поменутом изразу.

13.4. С.-х. *боіовейіан* и слч. *bohovitý / bohovatý* могли би се окарактерисати као још једна од словачко-јужнословенских изолекси, тј. заједничких лексичких иновација из времена пред коначни распад словенског језичког и културног јединства⁴¹. Иновација би се састојала у замени првог члана псл. синтагме **božьjь dьнь*. Како је у питању присвојни придев од **bogь*, у значењу „који припада богу“, и овде би требало претпоставити слично значење, а од свих горенаведених хипотеза у њега се најбоље уклапа **bogo/bogu-jeťь* (-ьпъ) „од бога узет“.

14. Вероватно се облик *боіовейіан*, док је његов смисао још увек био разумљив, употребљавао у истим синтагмама и са истом функцијом као придев *божји*. Када је његово значење избледело, нејасан

⁴⁰ Уп. и буг. *да видя бял ден, да видя и аз бяла бога* „да видим срећу, радост“ (SP 1. с.).

⁴¹ Детаљније о томе в. нпр. Ивић 1991: 194–197; Stieber 1989: 12–13.

део *-овеџан* почео се доживљавати као формант за појачавање значења, осамосталио се и почео додавати другим речима као суфикс. Отуда и његова примена у придевима *грајовеџан*, *дујовеџан*, *истјовеџан*, *самовеџан*, *сваковеџан* и *цијловеџан*, где алтернира са другим појачајним суфиксима (в. нап. 3), уп. нпр. *грајаџи*, *грајаџиј*, *граџи* (в. § 2.4.), *дујаџиј* (в. § 3.2.), *истјаџи* (Клајн 2003: 278), *самџај* (ор. cit. 312), *самџиј* (ор. cit. 313). У случају придева *једновеџан* суфикс *-овеџан* лишен је чак и тог значења и сведен на ниво неутралног творбеног елемента.

Литература

- Белић 2000 – А. Белић: *Савремени српскохрватски књижевни језик. Други део: Наука о праћењу речи*. У: *Изабрана дела Александра Белића*, 14 том, Београд.
- Бјелетић 2009 – М. Бјелетић: Још једном о с.-х. *занов(и)еџаји* (проблеми етимолошке праксе), *Studia etymologica Brunensia* 6, Praha, 27–36.
- Бојанић/Тривунац – М. Бојанић, Р. Тривунац: *Рјечник дубровачког јовора*, СДЗБ 49/2002.
- Вујичић – М. Вујичић: *Рјечник јовора Проиђења (код Мојковца)*, Подгорица 1995.
- Вук – В. Стефановић Карацић: *Српски рјечник*, Београд 1898³.
- Гаговић – С. Гаговић: Из лексике Пиве (село Безује), СДЗБ 51/2004, 1–313.
- ГСБМ – *Гістарычны слоўнік беларускай мовы*, Мінск 1982–.
- Далмација – С. Далмација: *Рјечник јовора Појкозарја*, Бања Лука 2004.
- Даль – В. Даль: *Толковый словарь живого великорусского языка I–IV*, Москва 1981–1982⁸.
- Даничић 1876 – Ђ. Даничић: *Основе српскога или хрватскога језика*, Београд.
- Ђоковић – Љ. Ђоковић: *Говорни грајуљи никшићког краја*, Београд 2005.
- Елезовић I–II – Г. Елезовић: *Речник косовско-мејхохиског дијалекта* (I = СДЗБ 4/1932, II = СДЗБ 6/1935).
- ЕРСЈ – *Етимолошки речник српског језика*, Београд 2003–.
- ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков*, под ред. О. Н. Трубачева, Москва 1974–.
- Желеховский – Е. Желеховский: *Малоруско-німецкий словарь I–II*, Львів 1886.

- Ивић 1991 – П. Ивић: *О словенским језицима и дијалектима. Изабрани оілеги I*, Ниш.
- Јовановић В. – В. Јовановић: Речник села Каменице код Ниша, СДЗБ 51/2004, 313–688.
- Клајн 2003 – И. Клајн: *Творба речи у савременом српском језику 2*, Београд.
- Онишкевич – М. Й. Онишкевич: *Словник бойківських говірок I–II*, Київ 1984.
- Петровић Д. – Д. Петровић: *Говор Баније и Кордуна*, Нови Сад / Загреб 1978. (речник 142–162).
- Реметић – С. Реметић: *Из лексике источнобосанских Ера* (збирка речи у рукопису).
- РМЈ – *Речник на македонској јазик со српскохрватски јолкувања*, Скопје 1986.
- РСА – *Речник српскохрватској књижевној и народној језика САНУ*, Београд 1959–.
- РСГВ – *Речник српских јовора Војводине*, Нови Сад 2000–.
- СДЗБ – *Српски дијалектолошки зборник*, Београд.
- СДЯ – *Словарь древнерусского языка*, Москва 1988–.
- Срезневский – И. И. Срезневский: *Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам I–III*, Санкт-Петербург 1893–1912.
- Станић – М. Станић: *Ускочки речник 1–2*, Београд 1990–1991.
- Стевановић 1964 – М. Стевановић: *Савремени српскохрватски језик I* (Увод, фонетика, морфологија), Београд.
- Стијовић – Р. Стијовић: Из лексике Васојевића, СДЗБ 36/1990, 121–380.
- ТСБМ – *Глумачальны слоўнік беларускай мовы 1–5*, Мінск 1977–1984.
- ТСРЯ – *Толковый словарь русского языка I–IV*, под ред. Д. Н. Ушакова, Москва 1935–1940.
- Ћупићи – Д. Ћупић, Ж. Ћупић: *Речник јовора Зајарача*, СДЗБ 44/1997.
- Фасмер – М. Фасмер: *Этимологический словарь русского языка I–IV* (перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева), Москва 1986–1987².
- ЈОС – *Ярославский областной словарь 1–8*, Ярославль 1981–1989.
- Babić 1966 – S. Babić: Sufiksalna tvorba pridjeva u suvremenom hrvatskom ili srpskom književnom jeziku, *Rad JAZU* 344, Odjel za filologiju, knjiga XIV, Zagreb.

- Babić 1986 – S. Babić: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Zagreb.
- Boryś 2007 – W. Boryś: Semantyka prasłowiańskiego *govęti, *Etymologie słowiańskie i polskie*, Warszawa, 200–205.
- Brodowska-Honowska 1960 – M. Brodowska-Honowska: *Słowotwórstwo przymiotnika w języku staro-cerkiewno-słowiańskim*, Kraków.
- Broz 1891 – I. Broz: Filologičke sitnice, *Vienac zabavi i pouci* XXIII/8, Zagreb, 126–127.
- ČDL – M. Hraste, P. Šimunović, R. Olesch: *Čakavish-deutsches Lexikon I*, Köln / Wien 1979.
- Dr. M. S. 1909 – Dr. M. S.: *Bog-, cigl-, dug-, ist-, -ovetan, -ovjetan, ili -ovitan?*, *Nastavni vjesnik* XVII, Zagreb, 36–37.
- ESJS – *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, Praha 1989–.
- Jungmann – J. Jungmann: *Slovník česko-německý I–V*, Praha 1989–1990².
- Lipljin – T. Lipljin: *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*, Varaždin 2002.
- Loma 1993 – A. Loma: Podunavska prapostojbina Slovena: legenda ili istorijska realnost?, *Јужнословенски филолоџ* 49, Београд, 187–220.
- Machek – V. Machek: *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1968².
- Malbaša – Z. Malbaša: Iz leksike sela Donjih Ramića kod Ključa u Bosanskoj Krajini, *Прилози истраживању језика* 12, Нови Сад 1976, 95–117.
- Maretić 1899 – T. Maretić: *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb.
- Miklosich – F. Miklosich: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae 1862–1865.
- Pfuhl – Chr. Tr. Pfuhl: *Lausitzisch Wendisches Wörterbuch*, Bautzen 1886.
- Pleteršnik – M. Pleteršnik: *Slovensko-nemški slovar I–II*, Ljubljana 1894–1895.
- PSJČ – *Průruční slovník jazyka českého I–VI*, Praha 1947–1960.
- RCJHD – *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, Zagreb 1991–.
- RJA – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU I–XXIII*, Zagreb 1880–1976.
- Roki – A. Roki-Fortunato: *Libar viškiga jazika*, Toronto 1997.
- SJP – J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki: *Słownik języka polskiego I–VIII*, Warszawa 1900–1953.
- SJS – *Slovník jazyka staroslověnského 1–52*, Praha 1958–1997.
- Skok – P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1971–1974.
- SP – *Slovník prasłowiański*, pod red. F. Sławskiego, Wrocław etc. 1974–.

- SSN – *Slovník slovenských nářečí*, Bratislava 1994–.
- Stieber 1989 – Z. Stieber: *Zarys gramatyki porównawczej języków słowiańskich*, Warszawa.
- Sychta – B. Sychta: *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej I–VII*, Wrocław 1967–1976.
- Vaillant – A. Vaillant: *Grammaire comparée des langues slaves I–IV*, Lyon / Paris 1950–1974.
- Zett 1970 – R. Zett: *Beiträge zur der Nominalkomposita im Serbokroatischen. Die altserbische Periode*, Köln / Wien.

Summary

Marta Bjeletić

TOWARDS A STUDY OF ADJECTIVES *BOGOVETAN* AND THE LIKE

The paper offers an analysis of Serbian adjectives *bogovetan*, *dragovetan*, *dugovetan*, *istovetan*, *jednovetan*, *samovetan*, *svakovetan* and *ciglovetan* which, from a synchronic point of view, have an ending in *-ovetan*. Such adjectives often come in syntagmata where they function as intensifiers. It is presumed that it was the adjective *bogovetan* that originally served as a model from which the suffix *-ovetan* was generalized. Three possible etymological explanations of this adjective are offered: **bogo-govětъnъ*, **bogo-větъnъ* and **bogo-(j)ętъnъ*. In the realm of semantics, structures like S.-Cr. *ceo bogovetni dan*, Slk. *celý/každý bohovitý/bohovatý deň* are related to general Slavic syntagmata of the type *ceo božji dan*, on the basis of which a PSl. combination **božьjъ dьnъ* is reconstructed. And finally, S.-Cr. *bogovetan* and Slk. *bohovitý/bohovatý* are defined as a Slovakian-Southslavic isolex(eme).